

ДИГИТАЛНА ЗБИРКА О НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ: ПРИЛОГ КУЛТУРИ СЕЋАЊА

Тамара Бушчићан Вучај
Народна библиотека Србије,
Београд
tamara@nb.rs

УДК: 027.54:004(497.11)
02:316.7

Сажетак

Дигитална збирка о Народној библиотеци Србије, нашој другој кући, настала је уз њен 190. рођендан, а у настојању да од заборава отлемо неке писане и сликовне документе који сведоче о њеном трајању. Ова тематска дигитална збирка део је Дигиталне Народне библиотеке Србије и отвореног је типа, што значи да ће се стално допуњавати новим садржајима. Заборав често значи олакшање, а брисање сећања је претпоставка даљег развоја. Са друге стране, сећање гарантује очување. Ако прихватимо да од баланса између заборава и сећања зависи како ће се развијати нека култура, овај рад можемо тумачити као допринос борби против друштвене деменције, макар када је Народна библиотека Србије у питању, и то кроз лични објектив ауторке.

Кључне речи: дигитална збирка, култура сећања, Народна библиотека Србије

Гошово ни у једном подручју које се бави културним наслеђем
и вредновањем због тога није тако вирулентно питање: наиме,
питање ко данас у епохи дигиталне комуникације,
и још увек неразјашњеног начина дулорочног архивирања података,
одлучује о томе чега ћемо се сушра саћати...

Јоахим-Феликс Леонхард
(из књиге *Покрадено памћење* Манфреда Остена)

Дигитално доба носи много изазова и дилема, а једна је уистину шта ће се из аналогне прошлости наћи у дигиталној будућности. У настојању да за Народну библиотеку Србије (у даљем тексту НБС), другу кућу за нас који у њој радимо, обезбедимо место у дигиталној будућности, покренули смо мали пројекат дигитализације онога што представља сведочанство њеног трајања. Почели смо од књига и периодичних публикација, преко фотографија, плакета и награда које је наша установа добијала, па до идеје да креирамо збирку усмене историје, кроз прикупљање прича оних који су на било који начин били везани за Библиотеку. Непосредан повод представљао је 190. рођендан наше *старе геме библиотекарства*, који смо обележили 28. фебруара 2022. године. Са идејом да завиримо у све кутке готово двовековне историје Библиотеке, седамо у времеплов и крстаримо дигиталним простором у потрази за одговорима на прашања: Одакле долазимо, ко смо и куда идемо?

Дигитални садржај о НБС, који је доступан на порталу Дигиталне НБС,¹ као тематска збирка под називом *НБС се сећа*,² представља избор грађе на ову тему. Највећи део садржаја припада јавном домену, али има и садржаја под ауторским правом. Сви садржаји објављени су под лиценцама *Creative Commons*³ и *Rights Statements*.⁴ Ова тематска збирка је отворена за допуњавање новим дигиталним објектима и очекујемо да ће временом бити све богатија. Збирку у овом тренутку (јул 2023. године) чине 282 дигитална објекта разврстана према новој структури Дигиталне НБС⁵ на књиге, периодичне публикације, музичке записе и фотографије. До збирке се може доћи преко везе ка тематским збиркама,⁶ као и путем претраживања.

1 <https://digitalna.nb.rs/> (преузето 25. 7. 2023).

2 https://digitalna.nb.rs/sf/NBS/TematskeZbirke/NBS_se_seca (преузето 25. 7. 2023).

3 <https://creativecommons.org/> (преузето 25. 7. 2023).

4 <https://rightsstatements.org/en/> (преузето 25. 7. 2023).

5 Наташа Петровић, Татјана Домазет „Нови портал Дигиталне Народне библиотеке Србије: Поглед кроз кључаоницу”, *Гласник Народне библиотеке Србије* 21, бр. 24 (2022): стр. 133–148.

6 <https://digitalna.nb.rs/sf/NBS/TematskeZbirke> (преузето 25. 7. 2023).

Збирку књига чине значајне монографске публикације у којима је Народна библиотека Србије тематска одредница и/или издавач. За историју НБС посебно су значајне две публикације из ове збирке: *Народна библиотека: 6. април 1973.* – књига објављена поводом пресељења НБС у нову и прву наменску зграду у Скерлићевој улици број 1, 6. априла 1973. године, као и *Сјоменица Народне библиотеке*, објављена поводом 150 година постојања, 1982. године. У овом тренутку у збирци књига су још и годишњи извештаји о раду (од 1932. до 1937) и изложбени каталози из периода од 1973. до 2000. године. О избору садржаја брине Редакција Дигиталне НБС.

Народна библиотека: 6. април 1973. представља монографију богатог садржаја.⁷ Тог датума је свечано отворена прва наменска зграда за Библиотеку у Скерлићевој улици, а томе је претходила нова организација и пресељење. Овај значајни догађај пратило је неколико изложби, пригодан културно-уметнички програм, али и међународни семинар „Књига у развоју савременог друштва“, одржан 6. и 7. априла. Књига садржи и листу оних који су упутили дарове и честитке Библиотеци, податке о радном колективу и органима управљања, као и изводе из медија о самом отварању. Међународни стручни семинар привлачи посебну пажњу, јер су у њему учествовали уважени актери европског (28 стручњака) и југословенског (240 стручњака) библиотекарства, а куриозитет је чињеница да је то био први међународни скуп библиотекара у Југославији. Скуп је отворио потпредседник Извршног већа Социјалистичке Републике Србије Александар Бакочевић, у име Владе Социјалистичке републике Србије (СР Србије). Светислав Ђурић, тадашњи управник Библиотеке, први је говорио и то на тему „Положај књиге и библиотекарства у СР Србији“, затим професор Робер Ескарпи са Универзитета у Бордоу на тему „Улога књиге у савременом друштву“, и, коначно, Оган Степанович Чубарјан, заменик директора Државне библиотеке Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР) „В. И. Лењин“ у Москви и председник Ифлине комисије за питања теорије и истраживачког рада, који је говорио на тему „Социјални проблеми читања“.

У другој сесији говорио је генерални директор Националне библиотеке Француске Етјен Денери на тему „Књига у Француској данас“, затим Херман Либерс, председник Ифле и директор Краљевске библиотеке Белгије у Бриселу на тему „Унапређење књига путем библиотека“. Професор Хорст Кунце, генерални директор Немачке државне библиотеке, поднео је реферат на тему „Питања око обликовања научне литературе“, а Витолд Станкјевич, директор Народне библиотеке у Варшави, на тему „Истраживање читања и његов значај за делатност библиотека“. У

⁷ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:SD_47322D587470D4E44BB22432B93850AE (преузето 30. 7. 2023).

последњој сесији говорили су др Рудолф Фидлер, генерални директор Аустријске националне библиотеке, на тему „О неким аспектима кризе књиџе са библиотекарског гледишта“, затим Бранко Берич, председник Савеза друштава библиотекара Југославије, на тему „Књига и савремена стремљења југословенског библиотекарства“. Професор Курт Кестер, генерални директор Немачке библиотеке, говорио је на тему „Снабдевање литературом кроз мрежу библиотека у Савезној Републици Немачкој“, и најзад Лука Ђаковић, директор Народне и универзитетске библиотеке у Сарајеву, на тему „Писана ријеч и књига у југословенском простору“.

Конференцији су писаним прилозима допринели и Елена Савова, директорка Централне библиотеке Бугарске академије наука, на тему „Друштвена одговорност библиотекарског радника“, професор Божо Тежак, директор Рефералног центра Свеучилишта у Загребу, на тему „Библиотека као критериј напретка друштвене средине“, Милош Немањић из Завода за проучавање културног развика на тему „Читаоци београдских библиотека“ и Десанка Стаматовић, начелница Сектора за каталогизацију Библиотеке, на тему „Међународна година књиге била је подстицај за све“. Сва излагања су на српскохрватском језику објављена у публикацији и представљају значајан допринос историји библиотекарства на европском континенту.

Из листе запослених сазнајемо каква је била организациона структура и да је број запослених у Библиотеци био 244. Органи управљања, поред управника и заменика, били су Савет Народне библиотеке, који се састојао од запослених и спољних чланова, углавном из академских кругова, књижевности и издаваштва, као и Стручно-научно веће, које су чинили одабрани запослени.

*Споменица Народне библиотеке*⁸ објављена је 1982. године поводом 150 година постојања, у време управника Милана Милутиновића, тачно десет година након монографије објављене поводом усељења у нову зграду. Ова споменица бележи свечану седницу Радничког савета, чији је председник био Војислав Горановић, одржану на Дан библиотеке, 6. априла 1982. године. Из уводног излагања Драгана Ђировића, заменика управника, сазнајемо да је број запослених за десет година порастао са 244 на 287. У склопу прославе додељен је читав низ награда, као и спомен-плакете НБС. Значајна Награда „Милорад Панић-Суреп“, коју додељује Заједница матичних библиотека Србије, додељена је НБС као и народним библиотекама у Вршцу, Врњачкој бањи и Пожеги, као и значајним појединцима: Милицу Грубач (НБ у Крагујевцу), Олги Стефановић (НБ у Крушевцу), Ђурђевки Љубибратић (Библиотека Матице српске), мр Владимиру Јокановићу (НБС) и Мехмету Гргурију (НБ у Приштини). Тада је први пут додељена награда Фонда „Људмила Михаиловић“ за најбољи стручни рад из библиотекарства објављен у претходне две године, а лауреат је била мр Дивна Глумац за монографију *Предмешни кашалот у библиотеци ошћешћ шииа*.

⁸ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_76EF344CAA2EBCB7F3BEDC6E4CFE89CB (преузето 25. 7. 2023).

Награда „Најчитанија књига године у библиотекама Србије“ за 1981. годину додељена је Слободану Селенићу за роман *Пријатељи*. Том приликом је отворена изложба – временска линија стопедесетогодишњег развоја НБС, чији је каталог такође доступан у овој тематској збирци.⁹

Поред обраћања заменика управника и представника оснивача, изведен је богат уметнички програм, у коме су учествовале тадашње звезде београдске уметничке сцене: глумци Ксенија Јовановић и Љуба Тадић, диригент Младен Јагушт, као и оперска дива Радмила Смиљанић. Ипак, највећи део ове публикације чине стручни прилози библиотекара и посленика културе Републике Србије и то тако да се из њих може стећи одличан увид у библиотекарство и сродне дисциплине тог времена. Заслужују да се њихова имена наведу, а то су: Милева Јурић, Надежда Синдик, Зоран Пекић, Дивна Ђурић-Замоло, Сениша Живковић, Димитрије Стефановић, Драгутин Никчевић, Слободан А. Јовановић, Драган Ћировић, Гордана Вучинић, Коста Васиљковић, Лазар Чурчић, Миленко Радовић, Десанка Стаматовић, Богомила Живковић, Милица Црвчанин, Смиљка Кашић, Драгомир Јовановић, Радмила Перишић. Издвојила бих тему сарадње НБС и Библиотеке Матице српске (БМС) из чланка Лазара Чурчића о попуњавању фондова, јер је то управо област у којој ове две водеће библиотеке изузетно сарађују када је у питању дигитализација фондова. *Сјоменица* још садржи изводе из медија и честитке које су НБС упућиване за сто педесету годишњицу рада.

Сл. 1: Запослени у НБС на дан 6. априла 1982. године¹⁰

⁹ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:ND_CF9BF958777FF751BAA4C0B4AC135FB1 (преузето 25. 7. 2023).

¹⁰ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:ND_76EF344CAA2EBCB7F3BEDC6E4CFE89CB (преузето 31. 5. 2023).

Изложбени каталози прате ову врсту програма културе у НБС у периоду од 1973. до 2000. године. Посебно су за нашу тему интересантне чак две изложбе посвећене развојном путу наше куће, једна из 1973, а друга из 1982. године. Друга изложба даје врло занимљиву временску линију од XIX века до претпоследње деценије XX века. Теме изложби рефлектују време у коме су настајале, као и међународне односе које је Народна Република Србија у оквиру СФРЈ неговала, уз константан квалитет и посвећеност аутора изложбама. Поједине изложбе су посвећене истакнутим личностима српске културе и историје, као што су: Лаза Костић, Ђура Даничић, Љубомир Стојановић, Јован Јовановић Змај, Милан Ракић, Момчило Настасијевић, Стојан Новаковић, Милош Црњански и многи други. Неки од аутора изложбених каталога и самих изложби су: Драгоје Тодоровић, Нада Стевин-Новак, Ненад Ердељановић, Биљана Стипчевић, Луција Цернић, Душан Синдик, Катарина Мано-Зиси, Силвија Ђурић, Миодраг Живанов, Светлана Недић, Бранимир Живојиновић, Љиљана Растегорац (касније Ђурђић), Ратко Марковић, Гордана Вучинић, Олга Стевановић, Нада Гајић-Златковић, Бранка Булатовић, Дејан Ђурић и многи други, док је за уређење изложбеног простора и витрина био задужен стручни тим, а врло често архитекта Ана Церанић и ликовни уметник Никола Меанџија, обоје из редова запослених. Сви каталози и обе књиге су још увек под ауторским правима и заштићени су лиценцом *In Copyright*.¹¹

Годишњи извештаји Библиотеке имали су различите формате кроз време. У оквиру тематске дигиталне збирке *НБС се сећа* доступни су извештаји из периода између два светска рата, када су излазили у склопу *Годишњака Српске краљевске академије* и били штампани у формату посебног отиска. Извештај за 1933. годину управник Милош Л. Зечевић започео је речима: „Према чл. 29 Закона о Народној библиотеци, част ми је поднети Српској краљевској академији извештај о стању и раду у Народној библиотеци у 1933. години”.¹² Извештаји су релативно кратки у том периоду, доносе листе приновљене грађе, поклонодаваца и основне податке о пословању. Ту су и подаци о финансијама, редовно праћени коментарима да су недовољне, као и жалбама на неусловност зграде. Из истог извештаја сазнајемо неколико података о буџету и кадровским приликама: „Буџетом за 1933/34. годину било је за Народну библиотеку одобрено: а) за личне издатке 538.180 дина; б) за материјалне издатке 218.500 дина. Од особља Народна библиотека има: 1 управника, 1 помоћника управника, 7 библиотекара (с факултетском спремом), 3 руковалаца (с пуном средњошколском спремом), 2 чиновника-приправника, 2 дневничара и 6 служитеља (од којих је један на

¹¹ <https://rightsstatements.org/page/InC/1.0/> (преузето 31. 5. 2023).

¹² „Народна библиотека”, *Годишњак / Српска краљевска академија*, 42 (1933): 320–332. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:ND_02E5140B1B963615C1F701516ECB6B8B (преузето 2. 6. 2023).

раду у Министарству просвете)". Из ових извештаја из тридесетих година XX века може се закључити да је у периоду између два рата Библиотека била у прилично тешком стању, финансијски и кадровски капацитети су били врло скромни, а зграда ненаменска.

ЗБИРКА ПЕРИОДИЧНИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Збирку периодичних публикација за сада чине три драгоцене наслова: *Гласник Народне библиотеке*, *Годишњак* и *Археографски прилози*. Недостају бројеви обновљеног *Гласника Народне библиотеке Србије*, али је у плану да се и он укључи у збирку. Дигитализовани су сви објављени бројеви *Гласника Народне библиотеке* и *Годишњака*, док су *Археографски прилози* дигитализовани од првог броја 1979. године до броја 34 из 2012. године.

Најстарија периодична публикација коју је издавала Народна библиотека јесте *Гласник Народне библиотеке*, који је излазио само 1940. године и то под врло експлицитним поднасловом: *Годишња библиографија Народне библиотеке и извештаји о раду*.¹³ Током те предратне године изашло је 10 бројева *Гласника*, тачније, 5 двоброја, а часопис је био означен као *службено издање* које излази у 12 бројева годишње, а по потреби и више, са тадашње адресе Косанчићев венац 12. Интересантно је да је овај часопис објављивао и комерцијалне огласе, углавном у вези са издањима, махом књижара и антикварница.

Сви чланци су аналитички обрађени у библиографској бази НБС.¹⁴ Главни уредник овог часописа био је Драгослав Илић, управник Библиотеке од 1935, иначе преводилац, професор и високи чиновник Министарства просвете, са непосредним искуством у управљању националним театром у периоду од 1933. до 1935. године. Он је потписао и уводни текст под насловом „Смер овог часописа“, што је уједно његов једини чланак у овом гласилу. Из његовог уводника сазнајемо да је основни мотив за покретање овог часописа пописивање свих публикација које стигну у Библиотеку, како би било транспарентно шта је тачно ушло у фонд јер „институција обавезног примерка још не функционише како треба“. Као да је Илић предвидео да ће једног дана ови спискови бити још значајнији, имајући у виду страдање целокупне збирке Библиотеке у бомбардовању Београда 1941. године. Поред библиографских података о приновама, часопис доноси и чланке о библиотекарским темама, те се препоручује како библиотекарима тако и свим радницима на пољу националне историје, али и књижарима и издавачима. На самом почетку, уредник и управник Илић је индицирао проблем са финансијама Библиотеке, истакавши да она

¹³ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_376D246991FE50B8E1A55DE73453ACAD (преузето 31. 5. 2023).

¹⁴ <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/search?database=nbs&q> (преузето 25. 7. 2023).

„покреће из својих скромних средстава овај часопис”,¹⁵ а то је била тема и бројних докумената у дигиталној збирци посвећеној Библиотеци.

У овом часопису чланке су објављивали углавном запослени у Библиотеци, али има и чланака аутора из других библиотека и институција. Прилика је да их се подсетимо и покушамо да разумемо зашто су писали баш на те теме.

Михаило Подољски, контроверзни библиотекар НБС, постављен је од писара за библиотекара указом краља Александра, а на предлог министра просвете, у октобру 1932, заједно са Иванком Пилетић, Људмилом Михајловић и Софијом Матић-Суботић.¹⁶ Поред бројних сукоба које је имао како са управницима тако и са колегама, оставио је иза себе више чланака о историји Библиотеке у часопису *Мисао*,¹⁷ а његово се име везује за уређивање *Југословенске библиографије* – пописа свих књига и публикација које излазе у Краљевини Југославији, који издаје Савез књижарских организација Краљевине Југославије. Ова месечна публикација, базирана на званичним подацима Библиотеке, изазваће доста критике због недовољног знања и посвећености уредника Подољског. У *Гласнику*, Подољски је писао о историји Библиотеке са библиографијом списа о њој. Писао је и о књизи *Волшебное оїледало*, руском сановнику у преводу на српски језик из 1835, коју је Библиотека набавила са више од 100 година закашњења. Овај бестселер XIX века је закупио његову пажњу по томе што је уникат, али делом и самим садржајем јер, иако га декларише као „простонародни фак”, наводи понешто из садржаја. Најзад, у последњем двоброју *Гласника* је једини аутор; његов чланак говори о оцу и сину, Јосифу и Анастасу Мајзнеру, који су радили у Библиотеци у периоду од 1869. до 1925. године.

Ђорђе Сп. Радојичић, библиотекар приправник 1940, један је од аутора, који већ наредне, 1941. године, постаје управник и налазиће се на том месту до краја Другог светског рата 1945. године. Он је писао о Јохану Гутенбергу поводом петстоте годишњице проналаска штампе. Надежда Петровић је пристигла у Библиотеку 1931. као библиотекар, а њен је чланак о одредници као библиотечком термину. Милица Војиновић¹⁸ постављена је за руководиоца у Универзитетској библиотеци одмах по њеном отварању 1926, да би

15 Драгослав Илић, „Смер овог часописа”, *Гласник Народне библиотеке*, бр. 1/2 (1940): I–II. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_376D246991FE50B8E1A55DE73453ACAD-1940-B001-02 (преузето 31. 5. 2023).

16 Рубрика *Дневник у новинама Време*, 27. октобар 1934, 6. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_EA14D129E93A8F6C7A1935AA12C320B4-1932-10-27 (преузето 31. 5. 2023).

17 Михајло Подољски, „Народна библиотека Србије”, *Мисао: књижевно-полички часопис*, бр. 5/6 (1928): 315–323. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_D4F5F5DFD684EF03125D4F0FEDEC37-1928-03-B005-006 (преузето 30. 5. 2023).

18 Љубица Марковић, „Жене у нашим библиотекама”, *Женски покрет*, бр. 10 (1935): 123–124. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_7220578B8A0C6650CF7E01E1359E86A7-1935-12-B010 (преузето 31. 5. 2023).

била унапређена у књижничара исте библиотеке 1931. године. Водила је одељење часописа, а као добитница стипендије енглеског друштва универзитетски образованих жена, провела је неко време студирајући у Лондону. Била је чланица управе и секретар Друштва југословенских библиотекара, као и чланица Удружења универзитетски образованих жена – секција Београд. Она је писала о Друштву југословенских библиотекара. Љубица Марковић¹⁹ постављена је за руковођа у Универзитетској библиотеци одмах по њеном отварању 1926, да би била унапређена у књижничара исте библиотеке 1931. године. Била је активна чланица Удружења универзитетски образованих жена – секција Београд и бавила се питањима жена у бројним прилозима. Ауторка је чланка о Павлу Поповићу и његовим заслугама за наше библиотеке и библиографски рад у њима. Златко Дујмовић, новинар, писао је о Социјалној библиотеци, насталој од библиотеке Министарства социјалне политике, која делује при Средишњој управи за посредовање рада, као примеру добре праксе. Софија А. Стојановић²⁰ такође је дошла у Библиотеку 1931. за библиотекара и писала је о изузетно занимљивој теми, која се тиче књижевности током Првог светског рата у крфском издању *Српских новина* и његовом *Забавнику*. Ауторка је напоменула да је реч о чланку из необјављене монографске публикације на ову тему, која, по свему судећи, никада није објављена.

Највећи део *Гласника* посвећен је библиографском прегледу приновљених књига и периодичних публикација објављених 1940, што је свакако био одличан извор за реконструкцију фонда након што је Библиотека заједно са целокупним фондом нестала у пламену 6. априла 1941. године.

Годишњак Народне библиотеке Србије изашао је у само три броја, у 1960. 1978. и 1979. години, уз два упоредна наслова на енглеском и руском језику. Сва три броја се налазе у Дигиталној НБС.²¹ Број за 1960. годину, који је изашао наредне, 1961, отвара Закон о библиотекама, проглашен 10. новембра исте године, који ће апострофирати и тадашњи управник Чедомир Миндеровић у „Уводној речи“, а посебно његов члан 17, који Библиотеци доноси матичност: „Послове матичне библиотеке за територију Републике врши Народна библиотека НР Србије као централна матична библиотека“.²²

Чланак Олге Веселиновић²³ доноси портрет Душана Милачића, пензионисаног управника Библиотеке, који је ову функцију обављао од 1944.

¹⁹ Исто.

²⁰ Исто.

²¹ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_A8FF565BD1CD89A06FFAB7D3E54D7058 (преузето 31.5. 2023).

²² Чедомир Миндеровић, „Уводна реч“, *Годишњак*, (1960): 7–18. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_A8FF565BD1CD89A06FFAB7D3E54D7058-1960-B001 (преузето 31.5. 2023).

²³ Олга Веселиновић, „Др Душан З. Милачић“, *Годишњак*, (1960): 19–34. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_A8FF565BD1CD89A06FFAB7D3E54D7058-1960-B001 (преузето 25.7. 2023).

до 1960. године. Као француски ђак са два доктората из књижевности: Загребачког свеучилишта 1923. и Сорбоне 1930, био је изузетан познавалац француске књижевности, сасвим извесно и врло способан менаџер, а Библиотеку је развијао по угледу на Националну библиотеку Француске. Ипак, посебно треба истаћи његов библиотекарски рад и темељну укљученост у библиотекарску професију и то са врло конкретним резултатима. Подржавао је правно уређење библиотечке делатности, иницирао оснивање Друштва библиотекара НР Србије и био члан његовог управног одбора, као и члан уређивачког одбора његовог гласила, часописа *Библиотечкар*, који и данас излази. У самој Библиотеци подржавао је успостављање система јединствене каталогизације, међународну сарадњу, набавку, обавезни примерак. Лично је са сарадницима радио на систематском уређењу фонда француске књиге, подржао оснивање Предметног каталога и сам радио на предметизацији, те чак написао књигу *Предметни каталог: упућивања за израду*. Такође је основао Библиографско одељење и такозвани Библиотечки центар, претечу Матичног одељења. За државни испит из библиотекарства био је председник испитне комисије и испитивач за предмете Предметни каталог и Француски језик.

Интересантно је да часопис *Годишњак* није обрађен аналитички у библиографској бази Народне библиотеке Србије, док су неки чланци објављени као сепарати, тј. посебни отисци. Број из 1978. доноси још и упоредни наслов и садржај на француском језику.

Сл. 2: Управник Душан Милачић са службеницима Библиотеке 1957. године²⁴

²⁴ http://www.digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:ND_50BDB73ADFA049F22CA2F9E8CF7BB9FA (преузето 31.5. 2023).

Часопис *Археографски прилози*, касније са поднасловом *Зборник радова Одељења за археографију Народне библиотеке Србије*, дигитализован је од првог броја из 1979. до 34. броја, из 2012. године, и део је тематске дигиталне збирке *НБС се сећа*.²⁵

Професор Александар Младеновић у уводном тексту²⁶ прве књиге из 1979, који ће бити публикован и као сепарат, најављује да ће нови часопис објављивати резултате истраживања спровођених од настанка Одељења 1961, у почетку само кроз радове домаћих аутора. Током времена, прихватани су и радови страних аутора, а часопис је значајно напредовао у погледу графичке опремљености, мењајући уреднике и графичке уреднике. Осврнуће се професор Младеновић на овај часопис чланцима након двадесет и двадесет и пет година излажења. Часопис је настао на иницијативу Младеновића и професора Ђорђа Трифуновића, уз подршку тадашњег управника НБС Владимира Стевановића, који је претходно обављао функцију министра културе и науке Републике Србије. Предмет проучавања је стара српска штампана књига почев од Цетињске штампарије 1494. до 1638. године. Прилози се од самог почетка баве свим аспектима штампане књиге: језик, графика, правопис, палеографске црте, садржај, писарске руке, украси, водени знаци на хартији, повез, доприносећи не само српској већ и словенској археографији. Часопис се ближи 45. години излажења и свакако дели изазове времена у коме живимо. Подршку су часопису готово све време излажења пружала министарства надлежна за културу и науку, као и сви управници, сем једног, навешће професор Младеновић. То нас подсећа на историју лоших међуљудских односа у нашој установи културе, који прате ову кућу као сенка. Библиографија радова у првих двадесет и пет година излажења налази се у броју за 2003, а потписује је Борка Кокаш, која је свој радни век провела у Одељењу за археографију. Из ове библиографије јасно је да је часопис често имао креативне излете ка конзервацији (нпр. „Есеји о конзервацији“ Зорана Пекића у броју 12 из 1990), али је бележио и извештаје са службених посета манастирским или иностраним библиотекама. Број 21 из 1999. донео је неколико прилога са обележавања Дана библиотеке, тада је то био 6. април, дан када је Библиотека потпуно страдала у немачком бомбардовању Београда 1941. године. Од првог броја, садржај и импресум превођени су на француски језик. Од броја 33 за 2011, француски језик ће заменити енглески.

Прва два часописа одјављена су под лиценцом *PDM*²⁷, што значи да се могу користити без ограничења, док је трећи под лиценцом *CC BY-NC-ND*²⁸, што значи да се дигитални садржај може користити само уз навођење ауторства, у некомерцијалне сврхе и без могућности икаквих прерада.

25 https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_F566CB4310060060C2E4F10093FF5BAD (преузето 31.5. 2023).

26 Александар Младеновић, „Уз овај почетак“, *Археографски прилози*, (1979): 5–6. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_F566CB4310060060C2E4F10093FF5BAD-1979-B001 (преузето 31.5. 2023).

27 <https://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/> (преузето 31.5. 2023).

28 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> (преузето 31.5. 2023).

Дигитализоване су фотографије из фонда за које предметна рубрика укључује најмање одредницу: *Народна библиотека Србије – Фотографије*. У збирци је 250 фотографија, док библиографских записа има 190, наиме, неки записи описују серије фотографија. Како филтери дигиталне библиотеке показују, фотографије су датиране од 1922. до 1998. године. Предмети најстаријих фотографија из 1922. су магацин Библиотеке на тадашњој локацији на Косанчићевом венцу, као и књиге враћене из Софије након завршетка Првог светског рата. Најновије фотографије из 1998. извештавају са Дана НБС 6. априла исте године и отварања изложбе „Хиландар у Народној библиотеци Србије 1198–1998” и то су уједно једине фотографије у колору. Само су две ауторске одреднице у овој збирци: Стеван Крагујевић (1922–2002) и некадашња Фото служба НБС. Међу издавачима се појављују и Књижевне новине и то за фотографију зграде на Косанчићевом венцу из 1935. године.

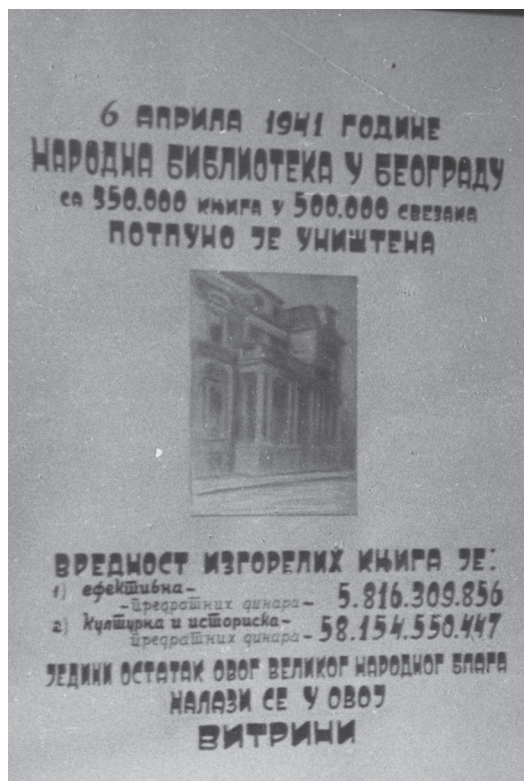
Запослени у Библиотеци заузимају значајно место на фотографијама, а нека од имена која су ушла и у библиографске записе јесу, хронолошким редом: Јован Томић, Вера Топаловић, Љупка Васиљев, Зорица Јеремић, Нада Синдик, Милица Глумац, Адем Блаца, Ајка Пиндић, Рајка Ђурић, Мирјана Бабовић и многи други. Од управника Библиотеке највише је заступљен Светислав Ђурић јер је процентуално највише фотографија из времена његових мандата, од 1968. до 1977, али су ту и Драгиша Станојевић, Јован Томић и Милорад Панић Суреп.

Сл. 3: Са првог гласања за чланове Савета Библиотеке 1965. године²⁹

²⁹ http://www.digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:ND_9F3F92869C70AD3DC8FC6D059A513F1E (преузето 31.5. 2023).

Поред фотографија угљенисаних књига као остатака са згаришта на Косанчићевом венцу, посебно је занимљив снимак плаката са подацима о вредности изгорелих књига у Библиотеци на Косанчићевом венцу, израженим у предратним динарима. Радови на новој згради на Врачару посебна су мини-збирка фотографија, а нису изостали ни важни догађаји попут враћања српских рукописних књига из тадашње Западне Немачке 1970. године.

Сл. 4: Снимак плаката са подацима о вредности изгорелих књига у Библиотеци на Косанчићевом венцу из 1960. године³⁰

Посете књижевника НБС на овим фотографијама углавном су у вези са Наградом за најчитанију књигу, коју Библиотека додељује од 1974. године. Те прве године, лауреат је био Милош Црњански за књигу *Роман о Лондону*, а његов боравак у Библиотеци прати више фотографија, баш као и Давида Албахарија, добитника награде 1998. за књигу *Мамац*. Милорад Павић

³⁰ https://www.digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:ND_1D16142189A249CD83533314801D47C6 (преузето 31.5. 2023).

је за *Предео сликан чајем* награђен 1990. и фотографије са доделе награде налазе се у дигитализованој збирци фотографија Стевана Крагујевића. Посета Иве Андрића Библиотеци у децембру 1972. предмет је неколико фотографија. Неизоставан садржај фотографија јесу и посете политичара, припадника дипломатског кора и краљевских породица, а издвајамо посету председника СФРЈ Јосипа Броза Тита 1975. године.

Све су фотографије објављене под лиценцом *CC BY-NC*, која подразумева да грађа није у јавном домену и да постоји носилац ауторског права, а може се даље користити уз навођење ауторства искључиво у некомерцијалне сврхе. Љубазношћу Тање Крагујевић, ћерке фотографа Стевана Крагујевића, добили смо дозволу за објављивање његових фотографија. И не само то, на располагању нам је дигитализована збирка фотографија из НБС овог аутора, коју немамо у физичком облику. Како је за објављивање у дигиталној библиотеци потребно грађу обрадити, ова збирка ће у перспективи бити придодата постојећој.

ЗБИРКА МУЗИЧКИХ ЗАПИСА

Поводом отварања зграде Народне библиотеке на врачарском платоу 1973, осам композитора створило је оригинална дела у славу писане речи и новог крова националне библиотеке. Ова дела творе како физичку тако и дигиталну збирку: композиције посвећене отварању зграде НБС.³¹ Свечане песме са посветом на партитурама даровали су Александар Обрадовић, Василије Мокрањац, Енрико Јосиф, Дејан Деспић, Душан Радић, Витомир Трифуновић, Милутин Раденковић и Миховил Логар.

Музичко дело *Две свечане фанфаре* композитора Миховила Логара, настало 18. марта 1973, припада овој посебној збирци и поклон је аутора поводом пресељења у нову зграду 6. априла 1973. године. Извођењем ове композиције, фанфарама су почињале прославе Дана Народне библиотеке Србије у двехиљадитим годинама, а ова лепа пракса први пут је уведена 2003. године. Миховил Логар (1902–1998),³² српски композитор словеначког порекла, дошао је у Београд 1927. из Прага, где је студирао музику. За Србију везује целокупно своје стваралаштво, као и педагошки рад на Факултету музичке уметности. Његов дар је јединствен уметнички израз који слави прекретницу у историји Народне библиотеке Србије, а коју је означило пресељење у зграду на Врачару.

31 http://digitalna.nb.rs/sf/NBS/TematskeZbirke/NBS_se_seca/Kompozicije (преузето 31.5. 2023).

32 Anica Sabo, „Slovenački kompozitori u Srbiji: Davorin Jenko, Mihovil Logar, Zlatan Vauda”, *Traditiones*, (2010): 261–272. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VCYWRVWB> (преузето 31.5. 2023).

Сл. 5: Логар, Миховил. Две свечане фанфаре: за Народну библиотеку у Београду: 18. март 1973. године³³

ДИГИТАЛНА БУДУЋНОСТ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ

„У библиотекама се осећамо као да смо окружени великим капиталом који тихо даје непроцењиве камате“, речи су Јохана Волфганга Гетеа.³⁴ Кроз дигиталну збирку о НБС, установи насталој у XIX веку, покушавамо да јој обезбедимо сигурно место у XXI веку. Ова збирка представља прворазредни ресурс за реконструкцију њеног трајања кроз време и осмишљена је без сазнања да се припрема темељна дигитална будућност некадашње Библиотеке на Косанчићевом венцу. Институт за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду покренуо је крајем 2022. трогодишњи пројекат „Дистрибуирано архивирање на Институту за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ)“, ³⁵ чији ће један сегмент „Библиотека на

³³ https://www.digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_506D0E0DBEA5937A698852492F14E732 (преузето 31.5. 2023).

³⁴ *Будућности прошлости: културно наслеђе у дигиталном свету*, прир. Паул Климпел и Елен Ојлер, са немачког превела Добрила Бегенишић (Београд: Народна библиотека Србије, 2019), 9.

³⁵ <https://ifdt.bg.ac.rs/index.php/2023/03/03/distribuirano-arhiviranje-na-institutu-za-filozofiju-i-drustvenu-teoriju-ifdt/> (преузето 31.5. 2023).

Косанчићевом венцу: друштвено памћење и културно наслеђе у дигитално доба" омогућити дигиталну реконструкцију и ревитализацију Библиотеке на Косанчићевом венцу. Коришћењем технологија виртуелне и проширене реалности, корисници ће поново моћи да истраже некадашњу Библиотеку. Желимо да верујемо да ће наша дигитална збирка допринети да то истраживање буде што аутентичније.

Оно што засигурно већ сада наша дигитална збирка реконструише јесу људи. Они који су Библиотеком управљали, они који су у њој радили и стварали, сви они који су на било који начин дали допринос њеним програмима, па и они који су у њој учили или истраживали. То је прави фокус овог рада. Јер људи чине институције, људи улажу свој креативни потенцијал у развој институција, људи стварају онај капитал који временом производи непроцењиве камате. И баш као што и велики Арсен Дедић пева: „Али знам, нешто можеш сам, све могу људи [...] свјетло у даљини, то су људи”.

Будућност прошлости: културно наслеђе у дигиталном свету, прир. Паул Климпел и Елен Ојлер, са немачког превела Добрила Бегенишић. Београд: Народна библиотека Србије, 2019.

Марковић, Љубица. „Жене у нашим библиотекама”. *Женски покрет*, бр. 10 (1935): 123–124. https://www.digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_7220578B8A0C6650CF7E01E1359E86A7-1935-12-B010 (преузето 31.5. 2023).

Младеновић, Александар. *Двадесет и пет година „Археографских прилога”*. Београд: Народна библиотека Србије, 2003.

Остен, Манфред. *Покрадено памћење: дигитални системи и разарање културе сећања: мала историја заборављања*. Нови Сад: Светови, 2005.

Петровић, Наташа, Татјана Домазет „Нови портал Дигиталне Народне библиотеке Србије: Поглед кроз кључаоницу”. *Гласник Народне библиотеке Србије* бр. 24 (2022): 133–148.

<https://nb.rs/wp-content/uploads/2022/12/11.pdf> (преузето 31.5. 2023).

Приручник за покретање лабораторија у галеријама, библиотекама, архивима и музејима, ур. Добрила Бегенишић, са енглеског превела Татјана Домазет. Београд: Народна библиотека Србије, 2022. https://nb.rs/wp-content/uploads/2023/06/GLAM_labs_srpski_sajt.pdf (преузето 25.7. 2023).

Sabo, Anica. „Slovenački kompozitori u Srbiji: Davorin Jenko, Mihovil Logar, Zlatan Vauda”. *Traditiones*, (2010): 261–272. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VCYWRVWB> (преузето 31.5. 2023).

Стошић, Анђела. „Ја у клин, он у плочу: сукоби запослених у Народној библиотеци у Београду између два светска рата”. *Читалиште*, бр. 37 (2020): 60–73. https://citaliste.rs/casopis/br37/stosic_andjela2_1.html (преузето 31.5. 2023).

Tamara Butigan Vučaj
National Library of Serbia,
Belgrade

DIGITAL COLLECTION ON THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA: A CONTRIBUTION TO THE CULTURE OF REMEMBRANCE

Summary

The digital collection of the National Library of Serbia, our second home, was created around its 190th anniversary, and in an effort to snatch from oblivion some written and pictorial documents testifying to its duration. This thematic digital collection is part of the Digital National Library of Serbia, and is still open to be constantly updated with new content. Forgetting often means relief; erasing memories is a prerequisite for further development. On the other hand, memory guarantees preservation. Suppose we accept that how a specific culture will develop depends on the balance between forgetting and remembering. In that case, we can interpret this work as a contribution to the fight against social dementia as it is observed by the author's personal viewpoint, at least when it comes to the National Library of Serbia.

Keywords: digital collection, culture of remembrance, National Library of Serbia